

ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ KAMUOYU AÇIKLAMASI

26 Ekim 2020

Index: EUR 44/3221/2020

TÜRKİYE: YENİ TOPLU GÖZALTI DALGASINDA SİYASETÇİLER, AVUKATLAR VE AKTİVİSTLER HEDEF ALINDI

Türkiye’de Eylül ortasından itibaren polisin ülke genelinde gerçekleştirdiği şafak baskınlarında onlarca siyasetçi, siyasi aktivist, avukat ve sivil toplum mensubu ‘terör’ ile bağlantılı suçlar kapsamında gözaltına alındı. Bu baskınlar, insan haklarının kullanılmasında son derece olumsuz etkiler yaratan ve ülkenin dört bir yanında korku iklimini ve baskıyı şiddetlendiren rutin bir uygulama haline gelmiştir.

Uluslararası Af Örgütü, muğlak tanımlamalar içeren terörle mücadele yasaları kapsamında yürütülen soruşturmalar, keyfi gözaltılar ve temelsiz yargılamaların Türkiye’de adil yargılanma hakkını daha da zayıflatmasından ve insan haklarını barışçıl biçimde kullanan insanların, kişi hürriyetinden keyfi olarak yoksun bırakılmalarıyla sonuçlanmasından derin kaygı duymaktadır.

SİYASETÇİLERİN VE SİYASİ AKTİVİSTLERİN GÖZALTINA ALINMASI VE TUTUKLANMASI

25 Eylül’de, birçoğu Halkların Demokratik Partisi (HDP) temsilcisi olan 20 siyasetçi ve siyasi aktivist¹, Ekim 2014’te meydana gelen ve en az 37 kişinin ölümü, polis memurlarının da aralarında bulunduğu yüzlerce kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan şiddetli protestolarda rol aldıkları iddiasıyla evlerine şafak baskını düzenlenerek gözaltına alındı. Ekim 2014 başlarında, Türkiye-Suriye sınırında yer alan ve ağırlıklı olarak Kürtlerin yaşadığı Kobani’nin IŞİD tarafından kuşatılmasına tepki olarak başlayan yaygın protestolar, HDP’nin kitleleri Kobani’deki IŞİD kuşatmasını ve hükümetin bu konuda hiçbir adım atmamasını protesto etmek üzere sokağa çağırmasının ardından, bilhassa Türkiye’nin güneydoğusunda meydana gelmişti.²

Gözaltına alınan 20 kişinin çoğu, 2014’teki protestolar sırasında HDP’nin Merkez Yürütme Kurulu (MYK) üyesiydi. Ankara Cumhuriyet Başsavcılığının yayımladığı açıklamaya göre, dönemin HDP MYK üyeleri ve Eş Başkanları, 6-9 Ekim 2014 arasında yaşanan olaylarda, sosyal medya üzerinden insanları protestoları desteklemek üzere sokağa çağırarak şiddeti tahrik etmekle suçlanıyorlar. Savcılık yetkilileri bu çağrılarını, PKK ile bağlantılı internet siteleri ve sosyal medya hesaplarından yapılan benzer çağrılarla birlikte yapıldığını iddia ediyor ve HDP’yi PKK ile bağlantılı olmakla suçluyor.³

25 Eylül 2020’de, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, protestolar sırasında HDP’nin MYK üyesi olan, halen görevdeki yedi milletvekilinin dokunulmazlıklarının kaldırılması için fezleke düzenleneceğini de duyurdu. Milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması, aynı soruşturma kapsamında yargılanmalarına zemin hazırlayacak.⁴

Savcı, 20 siyasetçi ve siyasi aktivisti, ‘devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak’ (TCK Madde 302), ‘kasten öldürme’ (TCK Madde 82) ve ‘nitelikli yağma’ (TCK Madde 149) suçlarından tutuklu yargılanmaları talebiyle mahkemeye sevk etti.

¹Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı Basın Açıklaması, 25 Eylül 2020, <https://ankara.adalet.gov.tr/06-07-08-ekim-2014-tarihlerindeki-kobani-olaylari-ile-ilgili-basin-aciklamasi-2>

² Yetkili makamlar o dönem, karşıt görüşlü gruplar arasındaki çatışmalarda meydana gelen ölüm ve yaralanmaları engelleme konusundaki başarısızlıkları, polisin ölüm ve yaralanmalarla sonuçlanan aşırı güç kullanımı ile yargının mağdurlar için adalet ve tazminat sağlama konusundaki yetersizliği nedeniyle ağır bir şekilde eleştirilmişti. bkz. Uluslararası Af Örgütü, Kobani Protestoları-İnsan Hakları İhlalleri, EUR 44/2017/2015, <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR4420172015TURKISH.pdf>

³ Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı Basın Açıklaması, 25 Eylül 2020, <https://ankara.adalet.gov.tr/06-07-08-ekim-2014-tarihlerindeki-kobani-olaylari-ile-ilgili-basin-aciklamasi-2>

⁴ Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı Basın Açıklaması, 25 Eylül 2020, <https://ankara.adalet.gov.tr/06-07-08-ekim-2014-tarihlerindeki-kobani-olaylari-icin-basin-aciklamasi>

2 Ekim 2020'de, Ankara 4. Sulh Ceza Hakimliği, HDP'nin eski milletvekilleri Sırrı Süreyya Önder ve Altan Tan'ın, 'aleyhlerine olan delillerin vasıf ve mahiyetini göz önünde bulundurarak'; eski MYK üyesi Gülfer Akkaya'nın ise sağlık sorunları nedeniyle, yurt dışına çıkış yasağı ve en yakın polis merkezine düzenli olarak imza vermeleri şartıyla serbest bırakılmasına karar verdi. Mahkeme, aralarında Kars Belediye Başkanı Ayhan Bilgen'in de bulunduğu diğer 17 kişinin ise 32 ilde insanların ve polis memurlarının hayatlarını kaybetmesi ve yaralanmalarına yol açmak ve kamu binaları ve özel mülklere zarar vermek de dahil olmak üzere protestolarla bağlantılı çeşitli suçlardan, 'atılı suçların işlendiğine dair kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin bulunduğu, bu suçların "katalog suçlardan olduğu"⁵ gerekçeleriyle tutuklu yargılanmalarına karar verdi. Mahkeme, 'dosya kapsamında ifadelerine başvuru alan tarafların beyanlarına etki edilmesi ihtimalinin varlığı, yasa da öngörülen ceza dikkate alındığında yurt dışına kaçma şüphesinin oluştuğu' değerlendirmesiyle tutukluluk kararlarını orantılı bir tedbir olarak gerekçelendirdi. Suçlu buldukları takdirde, bu kişiler TCK Madde 302 ve 82 gereğince ağırlaştırılmış müebbet hapis, TCK Madde 149 gereğince ise 10 yıldan 15 yıla kadar hapis cezasına mahkum edilebilir.

HDP Hukuk Komisyonu'ndan bir avukat Uluslararası Af Örgütü'ne, gözaltına alınan neredeyse tüm siyasetçilerin ve siyasi aktivistlerin 2015'te de aynı soruşturma dosyası kapsamında ifade verdiğini söyledi. Tutuklananlar arasında yer alan Kars Belediye Başkanı Ayhan Bilgen 2017'de aynı ceza soruşturması kapsamında benzer iddialarla sekiz ay tutuklu yargılanmış, Anayasa Mahkemesi ise tutuklamanın hukuki olmaması nedeniyle Ayhan Bilgen'in kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine karar vermişti. Anayasa Mahkemesi, Ayhan Bilgen'e 20 bin TL manevi tazminat ödenmesine hükmetmişti.⁶ Ayhan Bilgen'in davası Diyarbakır 5. Ağır Ceza Mahkemesi'nde devam ediyor.

Uluslararası Af Örgütü, Ayhan Bilgen'in, hali hazırda devam eden ceza davası kapsamında yer alan suçlamalarla yeniden tutuklanmasının, Bilgen'in kişi hürriyeti ve güvenliği hakkını ihlal ettiği ve adil yargılanma hakkını ciddi ölçüde zayıflattığı kanaatinde. İçişleri Bakanlığı, 2 Ekim 2020'de Ayhan Bilgen'in yeniden tutuklanmasının ardından Kars Valisi'ni Kars Belediyesi'ne kayyım olarak atadı.⁷

Cezaevindeki eski HDP Eş Başkanları Figen Yüksekdağ ve Selahattin Demirtaş hakkında benzer suçlamalarla aynı soruşturma kapsamında geçtiğimiz yıl tutukluluk kararı çıkarılmıştı.⁸ Ekim 2020 itibarıyla, Yüksekdağ ve Demirtaş hakkında bir iddianame hazırlanmış değil.

Soruşturma hakkında gizlilik kararı alınması nedeniyle avukatların soruşturma dosyalarına erişimi kısıtlanmıştır. Savunma avukatları, Mahkeme'nin müvekkilleri hakkında verdiği tutuklama kararına dayanak oluşturan ve somut olduğu iddia edilen delilleri inceleyememiş ve müvekkillerinin tutukluluğunun hukuka uygun olup olmadığını değerlendirerek etkin bir itirazda bulunamamışlardır.

⁵ Ceza Muhakemesi Kanunu Madde 100/3, bir kısmı Ceza Kanunu'nda tanımlanan ve şüpheli tarafından işlenmiş olabileceğine dair kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin bulunması halinde hakimin tutukluluğa izin verebileceği suçları listeler.

⁶ Başvuru No: 2017/5974.

⁷ Türkiye'nin güneydoğu ve doğusundaki illerde belediye başkanlarının yerine İçişleri Bakanlığı tarafından kayyım atanması 2016'da olağanüstü hal döneminde başladı. 674 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin, bir belediye başkanının terörle bağlantılı ceza soruşturmaları ve yargılamalar nedeniyle görevden uzaklaştırılması ya da tutuklanması halinde yerine kayyım atanmasına izin veren ilgili hükümleri, Kasım 2016'da Belediye Kanunu Madde 45 kapsamına alındı. 674 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname aracılığıyla mevzuatta yapılan değişikliklerin etkilerine dair görüşleri için bkz. Venedik Komisyonu, Türkiye'de Seçilmiş Adayların ve Belediye Başkanlarının Yerine Kayyım Atanması, 18 Haziran 2020.

⁸ Kasım 2018'de, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Selahattin Demirtaş'ın tutukluluk süresinin defalarca uzatılmasının art niyet taşıdığına ve Avrupa Sözleşmesi'nin 5(3) ve 18. Maddelerini ihlal ettiğine hükmederek, Demirtaş'ın cezaevinden tahliye edilmesini istedi. Dava halen AİHM Büyük Daire'de görülüyor. Demirtaş, AİHM kararının nihai olmadığı gerekçesiyle tahliye edilmedi. Aralık 2018'de, İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 2. Ceza Dairesi, yargılandığı başka bir davada Demirtaş'a verilen 4 yıl 8 aylık hapis cezasını onadı. 11 Eylül 2019'da Demirtaş'ın avukatları İstanbul 26. Ağır Ceza Mahkemesi'ne başvurarak, Demirtaş'ın cezaevinde geçirdiği yaklaşık 2 yıllık sürenin 4 yıl 8 aylık hapis cezasından düşürülmesini ve kendisinin adli kontrol şartıyla serbest bırakılmasını talep etti. 20 Eylül 2019'da, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı 6-8 Ekim protestolarına ilişkin soruşturma kapsamında Figen Yüksekdağ ve Selahattin Demirtaş'ı sokak eylemleri sırasında meydana gelen şiddet olaylarından sorumlu olmakla suçlayarak Sulh Ceza Hakimliği'ne sevk etti ve haklarında tutukluluk kararı çıkarıldı. HDP'nin resmi Twitter hesabından Kobani kuşatmasına karşı yapılan sokak eylemlerine destek çağrıları halihazırda Demirtaş hakkındaki cezai suçlamalar arasında yer alıyordu. AİHM, bu suçlamaları içeren ana davada Demirtaş'ın serbest bırakılmasına hükmetmişti. Dava, AİHM Büyük Daire'nin Demirtaş'ın başvurusunu görüşeceği 18 Eylül 2019'daki duruşmadan önce, 2 Eylül 2019'da Demirtaş'ın tutuksuz yargılanmak üzere tahliye edilmesine karar veren Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi'nde devam ediyor.

Uluslararası Af Örgütü, protestolar sırasında HDP MYK üyesi olan ve tutuklananlar arasında yer alan genç akademisyen ve siyasi aktivist Cihan Erdal'ın emniyet ifade tutanağını inceledi. Sorgu sırasında Erdal'a, 2014'te Kobani'deki kuşatmayla ilgili #KobaneDireniyor hashtagiyle sosyal medya paylaşımlarına dair sorular soruldu. Yetkililer, bu hashtagi, 'kitleleri şiddet içeren eylemlerde bulunmak üzere sokağa çıkmaya teşvik etmek ve silahlı terör örgütüne destek olmak' suçuna delil saydı. Yetkililer, aynı hashtage dayanarak Erdal'ın sosyal medyada 'silahlı terör örgütünün talimatları doğrultusunda' paylaşım yaptığını ileri sürdü. Erdal, PKK ile bağlantılı olduğunu gösterebilecek hiçbir somut delil sunulmaksızın örgüt adına hareket etmiş gibi sorgulandı. Erdal'ın ifade tutanağına göre, PKK ile bağlantılı olabilecek bazı internet sitelerinde halka yapılan çağrılarının yanı sıra, MYK adına HDP'nin resmi Twitter hesabından⁹ yapılan ve insanları sokağa çağıran paylaşımlar, 'partinin PKK merkeziyle bağlantılı olduğunu gösteren kanıtlar' olarak sunuldu.

Uluslararası Af Örgütü'nün incelediği başka bir ifade tutanağında, soruşturmayı yürüten yetkililer, gözaltındaki eski milletvekiline HDP'nin resmi Twitter hesabından paylaşılan benzer tweetlerle ilgili sorular sordu. Yetkililer, protestolara katılma çağrıları ile şiddet eylemleri arasında bir nedensellik bağı kurarak, bu tweetleri 'suç işlemeye tahrik' olarak değerlendirdi.

Soruşturma dosyası üzerindeki gizlilik kararı nedeniyle tüm siyasetçilere ve siyasi aktivistlere yöneltilen suçlamaların ve sunulan delillerin ayrıntılarına erişebilmek mümkün değil; ancak Uluslararası Af Örgütü, kitleleri insan haklarını kullanmaya çağıran altı yıl önceki sosyal medya paylaşımlarının ifade özgürlüğü hakkının koruması altında olduğu, gözaltına alınan siyasetçilere yönelik cezai suçlamaları destekleyen deliller olarak değerlendirilemeyeceği veya bu kişilerin tutuklu yargılanmalarını haklı göstermek için yeterli gerekçeler oluşturamayacağı kanaatinde.

Tutuklanan kişilerin avukatları, Ankara 4. Sulh Ceza Hakimliği'nin tutukluluk kararına itiraz etti. Ankara 5. Sulh Ceza Hakimliği 16 Ekim 2020'de bir önceki hakimliğin kararının orantılı ve hukuka uygun olduğunu savunarak, avukatların itirazını reddetti.¹⁰

Tüm bu olgular, şiddet içeren protestoların meydana geldiği dönemde HDP MYK üyesi olan kişilerin ve yetkililerin, yalnızca parti örgütündeki görev ve sorumluluklarından dolayı veya partinin üyesi oldukları gerekçesiyle soruşturulduğuna dair kaygı yaratmaktadır. Şimdiye kadar kanıt olarak sunulan gerekçeler, bu kişilerin şiddeti teşvik ettiğini veya diğer herhangi bir suçu işlediğini kanıtlamamaktadır.¹¹

Uluslararası Af Örgütü, HDP'nin eski ve mevcut üyelerinin, kendilerinin ve HDP'nin sosyal medya paylaşımlarının dışında güvenilir kanıtlar sunulmaksızın tutuklanmalarının, bu kişilerin ifade, barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarını ihlal etmesi ve adil yargılanma haklarına zarar vermesinden endişe duymaktadır. Tutukluluk kararı, meşru siyasi muhalefete yönelik devam eden siyasi güdümlü baskıya işaret etmektedir.

Uluslararası Af Örgütü, Türkiye yetkililerine, tutuklu yargılamaları, siyasi muhalefete karşı bir cezalandırma biçimi olarak kullanmaya son verme ve ülkenin yasalarını ve yasaların uygulanışını uluslararası insan hakları hukuku ve standartlarına uygun hale getirme çağrısı yapmaktadır. Sadece ifade, barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarını kullandıkları için keyfi olarak tutuklanan herkes derhal ve koşulsuz serbest bırakılmalıdır.

⁹ HDP'nin 6-7 Ekim 2014'te resmi Twitter hesabından paylaştığı, soruşturmaya konu olan tweetler şunlardır: "Halklarımıza acil çağrı! Şuanda toplantı halinde olan HDP MYK'dan halklarımıza acil çağrı! Kobanê'de durum son derece kritiktir. IŞİD saldırılarını ve AKP iktidarının Kobanê'ye ambargo tutumunu protesto etmek üzere halklarımızı sokağa çıkmaya ve sokağa çıkmış olanlara destek vermeye çağırıyoruz"; "Kobanê'de yaşanan katliam girişimine karşı 7 den 70 e bütün halklarımızı sokağa, alan tutmaya ve harekete geçmeye çağırıyoruz"; "Bundan böyle her yer Kobanê'dir. Kobanê'deki kuşatma ve vahşi saldırganlık son bulana kadar süresiz direnişe çağırıyoruz."

¹⁰ Venedik Komisyonu, her bölgede veya mahkemede aynı seviyede yer alan az sayıdaki Sulh Ceza Hakiminin birbirlerinin verdiği tutukluluk kararlarına itiraz etmelerinin ve bu yatay itiraz sisteminin itirazların bağımsız bir şekilde değerlendirilmesi konusunda yeterli güvenceler sağlamadığı için sorunlu bulmuştu. Bkz. Venedik Komisyonu'nun Sulh Ceza Hakimliklerinin Görevleri, Yetkileri ve İşleyişine İlişkin Görüşü, 13 Mart 2017.

¹¹ 16 Ekim itibarıyla, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, protestolar sırasında HDP milletvekili olan dört HDP üyesini daha dosyaya dahil etti ve tutukluluk istemiyle mahkemeye sevk etti. Mahkeme, üç siyasetçinin tutuklanmasına, dördüncü siyasetçinin ise adli kontrol şartıyla serbest bırakılmasına hükmetti. Dört siyasetçi de halihazırda başka davalardan cezaevinde tutuluyor. HDP Hukuk Komisyonu'ndan bir avukat, Uluslararası Af Örgütü'ne, protestolara katılma çağrıları ile şiddet eylemleri arasında nedensellik bağı kurularak, siyasetçilerin ağırlıklı HDP'nin resmi Twitter hesabından yaptığı çağrılarla ilgili sorgulandığını söyledi. 2 Ekim'de tutuklanan ve HDP'nin eski ve mevcut üyesi olan 17 kişiyle birlikte, dosya kapsamında hakkında tutuklama emri çıkarılan kişilerin sayısı 22'ye yükseldi. Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ 2019'da tutuklanmıştı.

AVUKATLARIN GÖZALTINA ALINMASI VE TUTUKLANMASI

“FETÖ avukat yapılanması”na ilişkin yürütülen ceza soruşturması kapsamında Ankara ve diğer altı ilde en az 47 avukat, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığının haklarında gözaltı kararı çıkarması üzerine 11 Eylül 2020’de şafak baskınlarıyla gözaltına alındı. Yaklaşık 15 avukat, 12 gün gözaltında tutulduktan sonra ‘terör’ ile bağlantılı suçlamalarla tutuklu yargılanmak üzere cezaevine gönderildi, diğerleri ise adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı.

Avukatlar, Türkiye hükümetinin Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) olarak adlandırdığı ve 15 Temmuz 2016’daki darbe girişiminden sorumlu tuttuğu Gülen hareketiyle bağlantılı olmakla suçlanıyor. ‘Terör örgütü üyeliği’¹² şüphesiyle polis tarafından gözaltına alınan avukatlar, örgütün talimatları doğrultusunda hareket etmekle ve ceza soruşturmalarını örgüt yararına etkilemekle suçlanıyorlar.¹³

Uluslararası Af Örgütü’nün incelediği iki polis sorgu tutanağına göre, avukatlara ağırlıklı olarak, hangi türde davaları aldıkları, Gülen hareketiyle bağlantılı olduğu iddia edilen şüphelilerle ilgili kaç davaya baktıkları, müvekkilleriyle aralarındaki sözleşmelerin ve parasal ilişkilerin mahiyeti, müvekkillerini nasıl buldukları ve onlardan ortalama ne kadar ücret talep ettikleri gibi mesleki faaliyetleriyle bağlantılı sorular soruldu. Ankara Emniyet Müdürlüğü’ndeki soruşturmalar sırasında avukatlara, aynı ceza soruşturması kapsamında soruşturulan diğer avukatların isimlerini de içeren bir isim listesi gösterildi ve bu kişilerden hangilerini tanıdıkları soruldu. Ayrıca, avukatlara, HTS (cep telefonu arama ve sinyal geçmişi) kayıtları ile telefon dinlemelerinde kaydedilen, müvekkilleri ve meslektaşlarıyla yaptıkları görüşmelere ilişkin sorular da soruldu. Söz konusu telefon görüşmelerinin, avukat-müvekkil gizliliğinin korunması açısından gizli kalması gerekiyordu. Birleşmiş Milletler Avukatların Rolüne Dair Temel İlkeler bu konuya şöyle yer vermektedir: “Hükümetler, avukatlar ile müvekkilleri arasında mesleki ilişkiler kapsamındaki bütün haberleşme ve görüşmelerin gizli olduğunu kabul eder ve buna saygı gösterir.”¹⁴

Uluslararası Af Örgütü tarafından sorgu tutanakları üzerinde yapılan inceleme, avukatların birbirlerinin duruşmalarına girmeleri veya birbirlerine dava dosyası yönlendirmeleri gibi temel mesleki uygulamaların örgütsel bir ilişki gibi yorumlandığını ve bu uygulamalardan kaynaklanan mesleki ilişkileri hakkında da sorular sorulduğunu gösteriyor.

Soruşturma üzerinde gizlilik kararı olduğu için avukatların ve onların hukuki temsilcilerinin soruşturma dosyalarını incelemesine izin verilmiyor. Şüpheli avukatlar ve hukuki temsilcileri Ankara Emniyet Müdürlüğü’ndeki sorgularına kadar iddiaların içeriği hakkında bilgi edinemedi. Bu durum, kişilerin savunma hazırlamak için yeterli süre ve imkanlara sahip olma hakkını ihlal etmektedir.

Ankara Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi’nde 12 gün gözaltında tutulduktan sonra tutuklu yargılanmak üzere cezaevine gönderilen bir kişinin avukatı, Uluslararası Af Örgütü’ne, müvekkilini sorgu öncesinde yasal olarak bilgilendirmek ve ona hukuki destek sağlamak için HTS ve dinleme kayıtlarına erişmesine ve bunları incelemesine izin verilmediğini söyledi. Avukat, ayrıca, müvekkilinin, Gülen hareketiyle bağlantılı olduğu iddia edilen yakınları ve aile dostlarının hukuki temsiliyetini üstlendiği davalar hakkında sorgulandığını belirtti.

Uluslararası Af Örgütü, Ankara’da avukatların evlerinde yapılan aramalar sırasında savcılığın usul hukukuna uymadığını kaygıyla not düşmektedir. 1136 Sayılı Avukatlık Kanunu’nun 58. Maddesi gereğince, ‘avukat yazıhaneleri ve konutları, Cumhuriyet savcısı denetiminde ve kayıtlı olunan baro temsilcisinin katılımı ile aranabilir.’ Ankara Barosu’nun konuya dair yaptığı açıklamada, Ankara’daki avukatların ev aramalarının baro temsilcisi hazır bulunmadan yapıldığı bildirildi.¹⁵

Ankara Cumhuriyet Başsavcılığınca yürütülen soruşturmanın, gözaltına alınan avukatların suç teşkil eden bir eylemde bulunduğunu açıkça gösteren kanıtlardan yoksun olduğu görülmektedir. Birleşmiş Milletler Avukatların Rolüne Dair Temel İlkeler göre, hükümetler, avukatların meşru görevleri nedeniyle kovuşturma veya başka bir yaptırımla tehdit

¹² Türk Ceza Kanunu Madde 314/2.

¹³ Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı Basın Açıklaması, 11 Eylül 2020, <https://ankara.adalet.gov.tr/fetopdy-nin-avukatlik-yapilanmasina-yonelik-yurutulen-sorusturmada-60-supheli-hakkinda-arama-el-k>

¹⁴ Birleşmiş Milletler Avukatların Rolüne Dair Temel İlkeler, 18. İlke.

¹⁵ Ankara Barosu’nun Basın Açıklaması, 14 Eylül 2020, <http://www.ankarabarosu.org.tr/HaberDuyuru.aspx?DUYURU=&=7348>

edilmemelerini sağlamalıdır ve avukatlar, görevlerini icra etmeleri nedeniyle müvekkilleriyle veya müvekkillerinin davalarıyla özdeşleştirilmemelidir.¹⁶

Avukatların yalnızca mesleki görevlerini icra ettikleri ve ‘terör’ ile bağlantılı suçlamalarla yargılanan müvekkillerini temsil ettikleri için soruşturulması, adil yargılanma hakkının en temel ilkelerini tehdit etmektedir. Avukatlar hakkında mesleki faaliyetleri nedeniyle ceza soruşturmaları açılması ve avukatların, müvekkillerinin işlediği iddia edilen suçlarla ilişkilendirilmesi, hukuki temsil ve savunma haklarını zayıflatmaktadır.

Uluslararası Af Örgütü, avukatların, müvekkilleriyle ve işledikleri iddia edilen suçlarla özdeşleştirilmelerinin, suçlanan kişilerin adil yargılanma hakkı üzerinde caydırıcı bir etki yaratmasından kaygı duymaktadır. Zira, böyle bir özdeşleştirme, avukatları terörle bağlantılı suçlar isnat edilen kişilerin hukuki savunmalarını üstlenmekten caydırabilir ve suçlanan kişilerin masum sayılma hakkını engelleyebilir.

Uluslararası Af Örgütü, Türkiye yetkililerine, avukatlık mesleğinin bağımsızlığına saygı gösterme, avukatların bireysel olarak veya başkalarıyla iş birliği içinde mesleklerini özgürce yapabilmelerine olanak sağlama ve uluslararası insan hakları standartlarına uygun şekilde müvekkil-avukat gizliliği ilkesini uygulayarak, avukatların gizlilik hakkını koruma çağrısı yapmaktadır. Sadece mesleki faaliyetleri nedeniyle tutuklanan avukatlar derhal ve koşulsuz serbest bırakılmalıdır.

AKTİVİSTLERE VE SOSYAL MEDYA KULLANICILARINA YÖNELİK OPERASYONLAR

25 Eylül’de, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Siber Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü’nün Türkiye genelinde gerçekleştirdiği operasyonlarda gazeteci, avukat ve yazarların da aralarında bulunduğu aktivistler ve sosyal medya kullanıcıları, şafak baskınlarıyla gözaltına alındı. Anadolu Ajansı, 24 kişinin, “İsimsizler Hareketi” adı altında ‘halkı kin ve düşmanlığa tahrik eden, devlet yetkililerini aşağılayan ve seçilmiş hükümeti yıpratmaya çalışan’ provokatif sosyal medya paylaşımları nedeniyle gözaltına alındığını bildirdi.¹⁷ Ancak gözaltına alınan kişilerin hepsi birbiriyle bağlantılı değildi.

Gözaltına alınan altı kişi, emniyet müdürlüğünde ifade vermelerinin ardından serbest bırakıldı; diğer 18 kişi ise Adliyeye sevk edildi.¹⁸ Yazar Temel Demirer’in de aralarında bulunduğu 11 kişi, dört gün gözaltında tutulduktan sonra 29 Eylül’de Savcılıktaki ifadelerinin ardından serbest bırakıldı.¹⁹ Kalan yedi kişi, Sulh Ceza Hakimine sevk edildi; dördü daha sonra adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı, diğer üç kişi ise ‘Cumhurbaşkanına hakaret’ suçlamasıyla tutuklu yargılanmak üzere cezaevine gönderildi.²⁰

Soruşturma üzerinde gizlilik kararı olduğu için tutuklu kişilerin avukatları, sorgudan önce soruşturma yetkililerinin iddialarının içeriğine dair bilgi edinemedi.

Uluslararası Af Örgütü, yazar Temel Demirer’in sorgu tutanağının içeriğini inceledi. Tutanaktaki bilgilere göre, Demirer, bilgisayarının hard diskinin imaj dosyalarının incelenmesinde elde edilen dijital materyallere dayanılarak, ‘terör örgütü üyeliği’,²¹ ‘terör örgütü propagandası yapmak’,²² ‘halkı kin ve düşmanlığa tahrik’²³ ve ‘Cumhurbaşkanına hakaret’²⁴ ile suçlandı. Soruşturma yetkilileri, Demirer’e, barışçıl protestolar sırasında çekilen fotoğraflarının yanı sıra konuşmacı olarak davet edildiği paneller ve seminerlerle ilgili sorular sordu. Bunların hiçbirisi, isnat edilen suçlara ilişkin kanıt teşkil etmemektedir.

Yetkililer, Demirer’e, şiddete veya nefrete tahrik edecek bir dil içermeyen sosyal medya paylaşımlarıyla ilgili sorular sordu. Ayrıca kendisine, “İsimsizler Hareketi” isimli Twitter hesabının paylaşımları ile hareketin kurucusu olduğu iddiasıyla Mayıs 2020’de tutuklanan Tayfun Kulaçoğlu’nun sosyal medya paylaşımlarını görüntülemesine ilişkin sorular yöneltildi. Yetkililer,

¹⁶ 16. ve 18. İlkeler.

¹⁷ Anadolu Ajansı, 25 Eylül 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/sosyal-medyanin-teror-orgutune-operasyon-24-gozalti/1985107>

¹⁸ Medyanews, 29 Eylül 2020, <https://medyanews.net/twenty-three-detained-in-movement-of-nameless-operation-in-turkey/>

¹⁹ Bianet, 29 Eylül 2020, <http://bianet.org/english/print/231720-investigation-against-movement-of-the-nameless-3-people-arrested>

²⁰ Medyanews, 29 Eylül 2020, <https://medyanews.net/twenty-three-detained-in-movement-of-nameless-operation-in-turkey/>

²¹ Türk Ceza Kanunu Madde 314/2.

²² 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu Madde 7/2.

²³ Türk Ceza Kanunu Madde 216.

²⁴ Türk Ceza Kanunu Madde 299.

hard disk imaj dosyalarını gerekçe göstererek, Demirer'in, 4 binin üzerinde üyesi olan "İsimsizler Hareketi"ne ait Telegram mesajlaşma grubuna üye olduğunu ileri sürdü. 14 Ekim'de Temel Demirer'e dosyada takipsizlik kararı verildiği bildirildi.

Uluslararası Af Örgütü, savcılık yetkililerinin iddialarına konu olan sosyal medya paylaşımlarının içeriğinin, uluslararası insan hakları hukuku tarafından güvence altına alınan ifade özgürlüğü hakkı kapsamında koruma altında olduğu kanaatindedir.

Uluslararası Af Örgütü, yetkililere, muhalefeti suçlu haline getirmek ve karşıt görüşleri susturmak için Türkiye'nin aşırı geniş kapsamlı terörle mücadele yasalarına başvurarak, sosyal medya kullanıcılarını, siyasi muhalifleri, kamuoyunun bilinen isimlerini ve diğer kişileri yalnızca muhalif fikirlerini ifade ettikleri gerekçesiyle hedef almaya son verme çağrısı yapmaktadır.

SONUÇ

Türkiye'de Temmuz 2016'daki darbe girişiminden bu yana, aşırı geniş ve muğlak bir şekilde tanımlanmış terörle mücadele yasaları kullanılarak muhalif siyasetçilerin, gazetecilerin, insan hakları savunucularının, avukatların, akademisyenlerin ve diğer sivil toplum mensuplarının hedef alındığı geniş kapsamlı yargılamalar ve gözaltılarla, meşru eylemler suç haline getirilmiş, korku iklimi yaratılmış ve temel insan hakları aşındırılmıştır. Siyasi muhalefeti, avukatlık mesleğini ve sivil muhalefeti hedef alan yersiz soruşturmalar ve yargılamalar son aylarda da devam etmiş ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (PACE) İzleme Komitesi'nin Türkiye hakkında yakın zamanda çıkardığı raporda güçlü bir şekilde kınanmıştır.²⁵

'Terör' ile bağlantılı suçlamalarla açılan soruşturmalara gizlilik kararı uygulanması rutin haline gelmiştir. Gizlilik kararları, avukatların soruşturma dosyalarına ve müvekkileri aleyhindeki delillere erişimini sınırlandırmakta ve etkin savunma yapabilmelerinin önünde engel teşkil etmektedir. Şüphelilerin, soruşturma makamları tarafından sorgulanmadan önce kendilerine yöneltilen iddiaların içeriğini öğrenmeleri engellenmektedir. Bu uygulamalar, çoğunlukla insan haklarını barışçıl şekilde kullandıkları için terörle mücadele yasaları kapsamında suçlamalarla karşı karşıya kalan kişiler hakkındaki soruşturma ve yargılamaların baskın bir özelliği haline gelmiştir.

Uluslararası insan hakları hukuku ve standartları gereğince yetkililer, gözaltına alınan bir kişinin savunma hakkını sağlamak ve tutulma işleminin hukuka uygunluk durumuna itiraz etmek ve yetkililerce öne sürülen iddialara karşı koymak için gerekli bilgilere erişimini sağlamakla yükümlüdür.²⁶ Cezai bir suçlama yöneltilen herkesin adil yargılanma hakkı vardır ve silahların eşitliği ilkesine saygı gösterilmesi gerekir. Bir avukatın soruşturma dosyasındaki belgelere erişiminin engellenmesi veya avukatlara tutulmanın hukuka uygunluk durumuna etkin itirazda bulunmak için yeterli zaman ve imkanın tanınmaması halinde, silahların eşitliği ilkesinin gereği yapılmamış olur.²⁷ Soruşturma dosyalarına erişimin sınırlandırılması, Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 5(4) ile Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi Madde 14'ün ihlali kapsamına girebilir.

BM Özel Raportörlerinin yakın zamanda belirttiği gibi, Türkiye'nin kabul edilemez ölçüde geniş 'terör' eylemleri ve 'terörle' suçlanan kişiler tanımı benimsemesi nedeniyle ifade, örgütlenme ve siyasal katılım hakkı gereğince koruma altında olan çeşitli faaliyetler suçla ilişkilendirilmektedir.²⁸ BM İnsan Hakları Komitesi'nin vurguladığı gibi, "gözaltı veya tutulmaya ilişkin tüm somut gerekçeler yasalarda açıklanmış olmalı ve aşırı geniş veya keyfi yorumlamaya ya da uygulamaya mahal vermeyecek bir yeterlilikte ve kesinlikte tanımlanmalıdır."²⁹

Uluslararası Af Örgütü, Türkiye yetkililerini, terörle mücadele yasalarını uluslararası insan hakları hukuku ve standartlarına uygun hale getirmeye ve haksız soruşturmalar, cezalandırıcı ve keyfi nitelikteki tutuklu yargılamalar ve insan haklarını ihlal eden kovuşturmalara, insan haklarının barışçıl kullanımını suç haline getirmekten kaçınmaya çağırmaktadır. Yalnızca ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma haklarını kullandıkları için tutuklanan tüm kişiler derhal ve koşulsuz olarak serbest bırakılmalıdır.

²⁵ Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (PACE) İzleme Komitesi, Türkiye'de siyasi ve sivil muhalefete yönelik yeni baskılar: Avrupa Konseyi standartlarının korunmasına ilişkin acil ihtiyaç, Belge No: 15171, 19 Ekim 2020.

²⁶ Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi Madde 9 ve 14; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Madde 5; İnsan Hakları Komitesi, 35 No'lu Genel Yorum, Madde 9 (Kişi Hürriyeti ve Güvenliği), Paragraf 46; BM Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubu A/HRC/27/47.

²⁷ Mustafa Avcı/Türkiye (39322/12), AİHM (2017), § 90.

²⁸ [OL TUR 13/2020](#), 26 Ağustos 2020.

²⁹ İnsan Hakları Komitesi, 35 No'lu Genel Yorum, Paragraf 22.